
Odpoř' adresovaná rektorovi Univerzity Karlovy

Odpoř' adresovaná rektorovi Univerzity Karlovy

Odpoř' adresovaná rektorovi Univerzity Karlovy
Pro-Vice-Chancellor

Děkuji vám za poctu, kterou jste mi prokázali tím, že jste University of Oxford udělili toto vyznamenání, jež je připomínkou událostí druhé světové války. Je mi skutečně velkým potěšením, že tu mohu být s vámi. Sir Colin Lucas mne požádal, abych vám tlumočila jeho omluvu, že se dnes nemohl tohoto slavnostního shromáždění osobně zúčastnit. Velmi lítoval, když se dozvěděl, že z důležitých pracovních důvodů bude muset zůstat ve Velké Británii.

Většina - pokud ne přímo všichni - z nás jsme strávili celý život poskytováním služeb v oblasti výuky. Proto je pro nás Mezinárodní den studentů, svátek, který je připomínkou hrozných událostí, k nimž došlo 17. listopadu 1939, nanejvýš vhodnou příležitostí k tomu, abychom si uvědomili, k čemu univerzity ve skutečnosti slouží, a co znamená, když hovoříme o příslušenství k univerzitní komunitě. Univerzity mají v dnešní společnosti nesmírně důležitou funkci. Společnost do nich investuje s cílem dosažení propojení odkazu minulosti s tvůrčím přístupem budoucnosti. Tento přístup reflektuje snahu společnosti nejenom postupovat vybraným směrem, ale i zároveň zlepšovat se - začít budovat na odkazu minulosti lepší svět, o což se ostatně snažily i všechny generace, které tu žily před námi. Všeobecně vzato si však široká veřejnost není příliš dobře vědoma toho, že univerzity tuto funkci zastávají.

Z tohoto důvodu je ostatně patrné, že kdykoli se s nimi dostanou do kontaktu, vidí je většinou výhradně jako nástroj osobního rozvoje jednotlivců. Tento úhel pohledu na univerzity není ale ani zdaleka nerozumný. Na jedné straně se totiž skutečně zaměřují zejména na osobní rozvoj jednotlivců, na podporu potenciálu jednotlivých studentů. Na druhé straně však společnost potřebuje určité mechanismy, které nadaným mladým lidem umožní vést společnost jako takovou kupředu. Z historie přece dobře víme, že snaha jednotlivců vedoucí směrem k dosažení osobních cílů je zároveň v globálním měřítku ku prospěchu kolektivu, přičemž musejí existovat určité mechanismy, které regulují nebo jiným způsobem upravují interakci mezi osobními zájmy jednotlivců.

Faktem ovšem je, že nejdůležitější sociální funkce univerzity spočívá v naprosto odlišné oblasti. Jednotlivci navštěvující univerzity a procházející kurzy osobního rozvoje jsou totiž zároveň i účastníky důležitého procesu, kterého si na první pohled možná nejsou ani příliš dobře vědomi. Jedná se o proces, o němž jsem se zmínila před chvílí: o propojování odkazu minulosti s tvůrčím přístupem typickým pro budoucnost. Univerzity přitom fungují jako správcové odkazu minulosti - v tom smyslu, že představují zásobárnu nepřeborných vědomostí a znalostí získaných ve všech oborech lidské činnosti. Univerzity jsou navíc - jak už jejich název napovídá - univerzální, a to hned ve dvou směrech. Jsou univerzálním nástrojem umožňujícím přístup ke komplexní nabídce vědomostí a znalostí, čistě duševními počinaje a zcela materialistickými a fyzickými konče. Jsou ale univerzální i v tom smyslu, že se snaží podchytit vědomosti a znalosti mnoha různých národů a kultur z celého světa, a to i těch, které se nacházejí za hranicemi světa, jenž považujeme za nám vlastní.

Kdyby univerzity byly pouze skladišti, nebyly by ani zajímavé ani užitečné. Problém ovšem spočívá v tom, že pokud se dostaneme do oblasti nacházející se nad "základními stavebními kameny", neexistuje nic tak nejistého, jako jsou právě vědomosti. To, co totiž jednatel nebo jedna generace považuje za naprosto nesporné, bude další generace považovat za nejisté - pokud ne přímo nesprávné. Univerzity se proto neustále angažují v procesu dialogu, v rámci kterého jsou probírány vědomosti získané v minulosti, a to včetně těch, které byly získány v minulosti nedávné. Naším úkolem je pokusit se na základě našeho nejlepšího vědomí a svědomí odlišit záležitosti, jež se pouze jeví jako pravdivé, od těch, které pravdivé skutečně jsou. Naším úkolem je neustále zpochybňovat to, o čemž se domníváme, že již víme, a posuzovat takovéto záležitosti s ohledem na veškeré případné problematické aspekty. Rozhodně se nedomnívám, že by nové nápady mohly vzniknout "jen tak z ničeho". Jsou totiž vždy pevně zakořeněny v půdě plné vědomostí a rozrůstají se a vzkvétají v rámci pomyslného záhonu, jehož okraje jsou určeny v minulosti vytvořenými postupy a přístupy. To ostatně platí i v případě, kdy jsou myšlenky, modely a podobně formulovány na základě odmítnutí nebo popření vědomostí získaných v minulosti: v reálném světě jsme totiž často svědky toho, že popření jedné myšlenky je základem pro vytvoření nové. A právě otázky, které si klademe v souvislosti s tím, co již víme, jsou motorem, který nás žene kupředu.

Takovéto otázky a testy mají nesmírně důležitý účel - získání nových vědomostí. Jde v jistém slova smyslu o nové objevy - ve smyslu vytvoření v minulosti nespécifikovatelných přístupů. Často se ale rovněž jedná i o případy specifikace nového vysvětlení známých věcí, o formulace nových, přesnějších významů daných záležitostí. Nejde přitom výhradně jen o naše osobní názory - dopracováváme se k nim na základě testů, jejichž výsledkem jsou racionální výsledky, které jsme schopni aplikovat na veškeré typy reálných situací bez ohledu na jejich komplexnost. Hledáme vysvětlení, která jsou tak univerzální, jak jen je to možné. Tento proces je procesem založeným na inovativním přístupu budoucnosti, neboť příslušné vědomosti a znalosti získáváme vyřešením současných problémů, díky čemuž dostáváme k dispozici možnost dozvědět se, co bude následovat. Pokud tento postup aplikujeme na záležitosti týkající se dnešního světa, dostaneme k dispozici možnost kolektivního přístupu k dané záležitosti. Jde o věc, která je nesmírně důležitá s ohledem na holou existenci společnosti, s ohledem na její budoucnost i budoucnost civilizovaného světa. Lidská společenství jsou postavena na vzpomínkách a vědomostech, jejichž získávání je nelehké a ztráta velmi snadná. Úkolem univerzity je proto tyto vědomosti chránit - hájit společenské hodnoty a zásady a tudíž hájit i hodnoty naší civilizace jako takové.

A právě to bylo důvodem pozvání University of Oxford k účasti na oslavách Mezinárodního dne studentů. Uzavření českých univerzit - včetně Univerzity Karlovy - v době německé okupace Československa je důkazem toho, že člověk v době ohrožení lehce zapomíná na důvod existence univerzit. Boj našeho lidu proti utlačovatelům a solidarita mezi našimi zeměmi v době, kdy Evropa i svět zažívaly skutečně krušné časy, je připomínkou pout spojujících akademickou komunitu - bez ohledu na to, kde se její členové právě nacházejí. University of Oxford si nesmírně cení vztahů, které se jí podařilo navázat s pražskou Univerzitou Karlovou, jednou z nejstarších institucí svého druhu v Evropě. Bylo nám skutečně nesmírně velkou ctí, když jsme československým studentům z Univerzity Karlovy, Masarykovy univerzity v Brně a Univerzity Komenského v Bratislavě mohli umožnit pokračovat ve studiu a stát se hostiteli jejich promočních ceremoniálů. Bylo nám ctí, když jsme v průběhu druhé světové války mohli studentům Univerzity Karlovy jakožto i jiných obdobných československých institucí umožnit studovat v Oxfordu. Rovněž nám bylo ctí, když jsme dne 7. března 1940 mohli prezidentu Československé republiky, panu Edvardu Benešovi, udělit čestný doktorát.

Na tomto místě bych si dovolila citovat část dopisu zasláního dne 21. února 1945 prezidentem Benešem prorektoru Siru Davidovi Rossovi. Jeho obsah podle mého názoru reflektuje nejistotu typickou pro tehdejší dobu, předtuchu událostí, k nimž mělo dojít v letech bezprostředně následujících po válce. Zároveň však ale shrnuje i podstatu toho, co pro nás představuje dnešní univerzitní komunita.

"Za několik dnů opustím Londýn a odjedu do Československa. Velmi lituji toho, že před koncem své dlouhé návštěvy v této zemi již nebudu schopen znovu navštívit Oxford Nikdo z nás není schopen říci, kdy budou československé univerzity znovu otevřeny. Praha, Brno i Bratislava jsou totiž stále ještě v područí nepřítelů. Jsem si nicméně jist, že mí spoluobčané nebudou ztrácet čas a začnou pracovat na obnově československých vzdělávacích institucí - vědí totiž až příliš dobře, že opětovné sestavení profesorských sborů, obnova poničených knihoven a zajištění potřebných vědeckých základem ještě nějakou dobu potrvá.

Úkol, před kterým učitelé naší mládeže nyní stojí, je skutečně nesmírně důležitý. Já však, pane rektore, vím, že se do Československa budu moci vrátit s podporou University of Oxford. Nikdy nezapomeneme na podporu Oxfordu, které se dostalo občanům Československa, kteří v průběhu války přišli do Vaší země. Vaše univerzita dokázala, že se Němcům v průběhu jejich nadvlády nad Evropou nepodařilo narušit fungování nadnárodního společenství učenců ani přes to, že zavřeli mnoho univerzit.

Jsem přesvědčen, že vztahy mezi Oxfordem a Prahou nacházející se na intelektuální úrovni budou od nynějška ještě pevnější než v minulosti. Na mnoha místech evropského kontinentu se budeme muset vyrovnat se značně specifickými problémy. K dispozici budeme mít pouze omezené přepravní kapacity. Možnost cestování bude tudíž velmi omezena. Nepochybuji však, že toto komplikované období brzy skončí a že evropští učenci budou moci svobodně cestovat mezi jednotlivými evropskými univerzitami. A lidé z Oxfordu budou v Praze vždy vítáni."

Vážený pane rektore, svou pohostinností a štěrností při našem pobytu v Praze jste dokázal, že toto tvrzení je i nadále pravdivé, za což vám jménem rektora i University of Oxford srdečně děkuji.